

SILVIU DRAGOMIR – BURSIER AL FUNDAȚIEI GOJDU

Prof. univ. dr. IOAN-AUREL POP
Membru corespondent al Academiei Române
Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca,
Lector univ. dr. SORIN ȘIPOȘ
Universitatea din Oradea

Academia Română și Ministerul de Externe fac mai mult decât un gest de rememorare astăzi, când au decis să-l celebreze solemn, la bicentenarul nașterii sale, pe marele patron al literelor, științelor și artelor românești, acela care a fost Emanuil Gojdu. În acest context, evocarea personalității lui Silviu Dragomir¹ este justificată și binevenită din cel puțin cinci motive: 1) marele istoric a beneficiat din plin, în timpul studiilor sale, de generozitatea celui care crease *Fundația „Gojdu”*; 2) Dragomir, ca și Gojdu, a făcut parte din stirpea nobilă a apărătorilor drepturilor și valorilor națiunii române; 3) Dragomir, ilustru reprezentant al breslei istoricilor, s-a aflat adesea sub această cupolă, întrucât la 28 de ani (în 1916) era ales membru corespondent, iar la 40 de ani (în 1928) devenea membru titular al Academiei Române; 4) în urmă cu șazeci de ani, în 1942, în refugiul sibian, Silviu Dragomir devenea directorul *Centrului de Studii și Cercetări privitoare la Transilvania*, după ce în 1934 înființase *Revue de Transylvanie*; îl onorăm acum și instituția de azi, al cărei director a fost odinioară; 5) în acest an s-au împlinit patru decenii de când, împovărat mai mult de necazuri decât de ani, după umilitoarea detenție comunistă de la Caransebeș și Sighet (1949-1955), marele istoric se stingea la Cluj. El lăsa atunci urmașilor o profesiune de credință și de viață, intitulată *Ultima verba*: „Căci dacă, față de ceia ce ar fi trebuit și am fi putut să facem, aceia ce am făcut e așa de puțin,

¹ Mulțumesc și pe această cale istoricului Cornel Sigmirean pentru datele oferite cu atâta generozitate în vederea alcătuirii acestei evocări.

atâta cât am făcut era, în împrejurările date, tot ce puteam face. Iar o acțiune folositoare nu se judecă numai după mărimea rezultatelor sale, ci și după curăția intențiilor cu care a fost întreprinsă. *Quod potui feci: faciant meliora sequentes*”.

Evocăm, prin urmare, un om de aleasă *curăție* sufletească, unul dintre acei istorici rari care nu au scris doar istorie, dar au și făcut-o. S-a născut la 1888, în satul Gurasada, din comitatul Hunedoarei, loc atestat din secolul al XIII-lea și unde ființa o biserică ortodoxă românească de piatră din același veac în care, cu prilejul celei de-a patra cruciade, cavalerii latini năvăleau călare în Catedrala Sfânta Sofia, lăsând în lumea creștină răsăriteană trista faimă a barbariei lor occidentale. A adus cu sine, din acest sat străvechi și din familia sa de intelectuali rurali, o anumită demnitate fermă și un simț al statorniciei care au stârnit admirația contemporanilor. Savant în adevăratul înțeles al cuvântului, Silviu Dragomir a fost și un istoric angajat în dezvoltarea luptelor românilor pentru viață și supraviețuire, din evul mediu până în perioada contemporană lui. S-a ocupat de relațiile româno-săsești pe *Fundus Regius*, de cnezii și voievozii români de odinioară, de relațiile bisericii românești cu Rusia, de istoria bisericii române din Transilvania în general, de mișcarea de emancipare națională a românilor din Transilvania, culminând cu Revoluția din 1848–1849, de istoria românilor balcanici. A fost un slavist de primă mână, ceea ce i-a permis să devină un reputat specialist în istoria sud-estului european.

Ca vechi membru al elitei române ardelenice, a fost și un om politic marcant: a pregătit unirea Transilvaniei cu România, fiind secretarul Măritei Adunări Naționale de la Alba-Iulia, a prezidat la integrarea firească a noii provincii în Regatul României și la formarea universității românești clujene, a fost ministru pentru minorități în guvernele din perioada regimului autoritar carlist, a participat la cele două consilii de coroană în care s-a acceptat, în final, cedarea Basarabiei și nordul Bucovinei, precum și a nordului Transilvaniei. A fost dintre aceia care s-a opus cedărilor fără luptă, considerând că demnitatea și onoarea unei națiuni trebuie așezate deasupra unor împrejurări de moment. În timpul și după cel de al doilea război

mondial, mai ales după revenirea din pribegie a universității clujene, Silviu Dragomir a fost în fruntea grupului de savanți români care au redactat importante lucrări despre Transilvania, cu scopul de a fi prezentate la tratativele de pace de la Paris. A fost între experții de primă mână ai Ministerului de Externe în acest proces de recunoaștere internațională a drepturilor României asupra Transilvaniei. A considerat în mod constant că revenirea de drept a Transilvaniei la România nu va fi un dar al marilor puteri (mai ales că România figura nu între învingători, ci între învinși), ci rezultatul unor raționamente pragmatice, legate de imensa majoritate românească din provincie, de stabilitate și de echilibru.

Bursa Gojdu se leagă de perioada adolescenței istoricului de mai târziu, mai precis de anii studiilor gimnaziale. Școala gimnazială a urmat-o într-o instituție de stat, în comuna vecină Ilia, unde limba de predare era maghiara, pe care și-a însușit-o foarte bine. În 1897 a primit certificatul de absolvire, pe care erau înscrise calificativele de *excelent* și *eminent*. În toamna aceluiași an, elevul Silviu Dragomir, român ortodox, era înscris la gimnaziul român unit din Blaj, unde a urmat primele șase clase. Blajul, în ciuda caracterului confesional al vestitelor sale școli greco-catolice, întemeiate la 1754, era atunci unul dintre marile centre ale școlii și culturii românești. În 1903, pe când trecea în clasa a VII-a, Silviu Dragomir era transferat la liceul sârbesc din Novi Sad, ca bursier al *Fundației „Gojdu”*. Momentul i-a marcat viața și cariera pentru vecie, orientându-i interesul constant pentru slavistică și pentru spațiul sud-est-european. Transferarea tânărului în acea școală sârbească poate să fie rezultatul sfaturilor date familiei de către Nicolae Ivan, pe atunci consilier al eparhiei Sibiului și îndemnurilor venite de la mitropolitul Ioan Mețianu, convins că era nevoie de un cunoscător al limbii slave vechi, pentru cercetarea istoriei bisericii ortodoxe românești transilvane. Stăruința celor doi, și mai ales a mitropolitului Mețianu, s-a dovedit în timp bine-venită și fericit inspirată, fiindcă tânărul învățacel avea să devină un specialist autentic și savant, excelent cercetător al istoriei bisericești. Pentru împlinirea proiectului, era nevoie de un stipendiu, care a venit din parte *Fundației „Gojdu”*, așezământ vestit, care dobândise nu numai notorietate, dar care avea deja o tradiție în sprijinirea tinerilor români

„de confesiune greco-orientală”. Firește, în grăbirea formalităților, un rol important trebuia să fi avut chiar mitropolitul Ioan Mețianu, președintele reprezentanței care administra averea *Fundației „Gojdu”*. În acest fel, cu bursa promisă, de 360 de coroane, elevul român este înscris, în toamna anului 1903, în clasa a VII-a a liceului sârbesc din Novi Sad. Studiile acestea și, mai ales, învățarea limbii sârbe, i-au fost de mare folos istoricului de mai târziu, ajutându-l – după cum mărturisea singur – în cercetarea trecutului. În acest prim an de studii, într-o nouă limbă străină, alta decât maghiara, și departe de casă, elevul Silviu Dragomir a obținut rezultate remarcabile. În anul școlar 1903–1904 el dobândește calificativul *foarte bine* la religie, limba latină, limba greacă, limba maghiară, științele naturii și pe cel de *bine* la limba sârbă, limba germană, istorie, matematică, gimnastică și cânt bisericesc. De îndată ce s-a aflat în posesia acestor rezultate, adolescentul a adresat „Pre Onoratei Reprezentanțe a Fundațiunii lui Gozdu în Budapesta” următoarea lămurire (dare de seamă) și cerere: „În înțelesul publicațiunii nr. 332/904, am onoarea de a subșterne testimoniul meu școlastic, prin care se arată rezultatul din anul școlar 1903/04, pe clasa a VII-a gimnasială. Studiile pe anul viitor le voi continua tot la gimnasiul ortodox sârbesc din Neoplanta (Ujvidek)², pe clasa a VIII-a gimnasială. Rog cu tot respectul pre Onorata Reprezentanță să primească călduroasa mea mulțumire pentru ajutorul de 300 cor. ce mi l-a votat anul trecut în scopul studierii limbei sârbe. Totodată, notific că în anul școlastic trecut am fost cu totul nou începătoriu în limba sârbă și din cauza asta am întâmpinat în studiere obișnuita greutate, prin care în urmă, cu ajutorul lui Dumnezeu, după cum arată testimoniul, am învins. Deci mă rog a-mi onora și mai departe ajutorul avut. Afară de acestea, alt stipeniu nu am. Gurasada, 30 iul. 1904. Silviu Dragomir”.

După cum se vede, elevul Silviu Dragomir își dovedește îndârjirea, tăria de caracter și demnitatea încă din acești ani de școală, când, ordonat și disciplinat, raportează binefăcătorilor săi rezultatele obținute, explică de ce are numai calificative *bine* la limba sârbă,

² În sârbește Novi Sad.

mulțumește pentru stipendiul precedent și cere un altul pentru anul următor. În cuvinte se ascunde politețe, demnitate și onoare, dar nu umilintă sau servilism. Ca urmare, în anul școlar 1904–1905, ambițiosul elev Dragomir obține la Novi Sad rezultate și mai bune (*foarte bine* la religie, limba latină, limba greacă, limba maghiară, istorie, științele naturii, filosofie, caligrafie și *bine* la limba sârbă, limba germană, matematică, gimnastică, cânt bisericesc, purtare). La examenul de maturitate, același elev sânguinos a obținut *foarte bine* la gramatica și literatura sârbească, gramatica și literatura maghiară, gramatica și literatura latină, gramatica și literatura greacă, istorie, științele naturii, religie și morală, geografie, filosofie, desen și *bine* doar la materii, anume la matematică și la gramatica și literatura germană.

Cu o asemenea carte de vizită, tânărul Silviu Dragomir a ajuns student la universitățile din Cernăuți și Viena, făcând cercetări intense și la arhivele din Moscova. Între 1911 și 1918 a fost profesor la Institutul Andreean din Sibiu, iar între 1919 și 1947 la Universitatea din Cluj. Legăturile sale cu *Fundația „Gojdu”* nu s-au oprit însă la anii adolescenței. În 1924 (când istoricul avea 36 de ani), după decesul vechilor membri Partenie Cosma și Andrei Bârseanu (și el membru al Academiei Române, din 1908), au fost aleși ca membri de drept ai Reprezentanței *Fundației „Gojdu”* Silviu Dragomir și Vasile Goldiș. După primul război mondial se făcuseră în cadrul fundației mai multe propuneri pentru ridicarea unui cămin *Gojdu*. Inițial, locul ales pentru construcție a fost Sibiul, dar, în cele din urmă, s-a optat pentru Cluj, unde învățau cei mai mulți studenți și care devenise cel mai mare centru al culturii românești din Transilvania. Silviu Dragomir a fost propus de Reprezentanță să elaboreze un proiect de model european pentru acest cămin *Gojdu*. Conștiincios și responsabil ca întotdeauna, istoricul a realizat proiectul respectiv, prin care le preconiza nu un simplu cămin, ci un institut-internat, cu săli de studiu bibliotecă, sală de sport, încăperi confortabile de locuit, etc., la nivelul așezămintelor similare occidentale. Totul a rămas, din păcate, la stadiul de proiect, din moment ce banii *Fundației „Gojdu”* se găseau la Budapesta.

Silviu Dragomir a fost un caracter dăltuit în granit, dintre acelea multe date de țara intracarpatică țării celei mai mari și culturii românești în ansamblu. A lăsat o operă științifică valabilă până astăzi

și amintirea unui om integru și nedoborât de vicisitudini, în ciuda închisorilor sale din anii stalinismului. A fost prețuit de către vechile instituții românești și le-a prețuit și susținut la rândul său. Între ele s-au aflat deopotrivă *Academia Română* și *Fundația „Gojdu”*, care îi închină astăzi omagiul lor de pioasă aducere și luare-aminte. Și nu e rău să ne întrebăm din când în când dacă noi, urmașii, am făcut mai mult și mai bine decât Silviu Dragomir, așa cum ne îndruma marele istoric la amurgul trist al viții sale, în evocatul testament numit *Ultima verba*.

BIBLIOGRAFIE

- Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Fond Consistoriu.
- Arhivele Naționale – Direcția Județeană Deva, Fond Silviu Dragomir.
- Buculei, Toader, *Clio încarcerată. Mărturii și opinii privind destinul istoriografiei românești în epoca totalitarismului comunist*, Brăila, 2000.
- Păcurariu, Mircea, *O sută de ani de la nașterea istoricului Silviu Dragomir (1888–1988)* în „Mitropolia Ardealului”, XXXII, nr.2, 1988.
- Stoian, Emil, *Date privitoare la formația intelectuală a istoricului Silviu Dragomir*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie”, Cluj-Napoca, XXVIII, 1987–1988.
- Sigmirean, Cornel și Pavel, Aurel, *Fundația „Gojdu” (1871–2001)*, Târgu-Mureș, 2002.
- Șipoș, Sorin, *Silviu Dragomir – istoric*, Cluj-Napoca, 2002.